

Archiefmap 2 - extra materiaal

Bron: Brief van Claessens, Buitenzorg 1 Juli 1907 (Archief Aartsbisdom Jakarta, 316; brief van de stichter van het weeshuis bij zijn afscheid), inv. nr. 316. Collectie: Katholiek Documentatie Centrum, Aartsbisdoms archief

Buitenzorg, 1 Juli 1907

L. S.

De Directeur van het Vincentius Gesticht, na ruim twintig jaren bekleed te hebben aan de opvoeding van Indische kinderen, op het punt van naar Europa te vertrekken, om in rust, kracht te zoeken voor nieuwen arbeid, wenschte, alvorens Indië te verlaten, een kort overzicht te geven van de door hem in het leven geroepen liefdadige stichting, die hij aan de welwillende belangstelling en bescherming van zijne medeburgers aanbeveelt.

Het in 1886 te Buitenzorg opgericht weeshuis voor Katholieke jongens, zeer bescheiden in het begin, was eene onderneming van veel durf, omdat er geen geld en weinig vooruitzichten waren, om de 6 jongens, waarmede het begon, te kunnen groot brengen; maar het groeide in de verdrukking. Nauwelijks was de eerste slaapplek voor de jongens ingericht, of tengevolge van kwaadaardige pokken moest alle beddegoed opgeruimd worden, en toen voor den tweeden maal de inrichting zoo goed en zoo kwaad als het kon, geïnstalleerd was, maakte een ontrouwe huisbewaarder van de afwezigheid van den pastoor gebruik, om het aanwezige meubilair als verhuisboedel op den trein te zetten en naar zijn eigen woning te brengen; de derde installatie hield het langer vol en moest reeds dienen voor 12 kinderen.

In 1887 vroegen wij voor onze liefdadige vereeniging, waaraan wij den naam gaven van „Hulpfonds van den H. Vincentius à Paulo”, rechtspersoonlijkheid.

Bij Besluit van 2 Augustus 1888 No. 4 werd zij erkend en hare statuten in Stbl. No. 131 opgenomen.

Het Vincentius Gesticht had intusschen veel veranderingen ondergaan; de jongens waren uit de pastorie verhuisd naar een eigen gebouw, dat gedeeltelijk van steen, gedeeltelijk van hout was opgetrokken uit giften bij de landheeren in de Preanger, Cheribon en Tegal ingezameld. 80 jongens vonden er in 1890 een onderkomen, maar hoe hen aan kost en kleeren te helpen? Dat was een groote zorg, want de hoop op bijdragen en giften werd niet altijd verwezenlijkt, en de huisvader van die 80 hongerige bengels heeft in die dagen proefondervindelijk de beteekenis van het woord „soesah” kunnen leeren. Hij wilde de jongens laten werken, maar zij bedierven meer aan werktuigen en grondstoffen, dan ze verdienden; de meeste knapen vonden het jammer voor hunne fijne vingertjes hamer of beitel te hanteeren. Hij heeft het ook al beproefd met een landje in de Preanger, maar al het geld daarin gestoken, was weggegooid, nooit heeft hij van de opbrengst een cent gezien; die hebben de jongens met de inlanders eerlijk samen gedeeld. Een schoenmakerij had meer kans van slagen, maar toen de zaak opnam, ging de baas schoenmaker om een futiele reden weg en liet hij ons zitten met een vracht leer en kostbare werktuigen; toch verloor hij den moed niet; met eene betere installatie der werkplaats wilde hij een soort van ambachtseureus beginnen, hij schafte zich de noodigste werktuigen aan voor timmeren en smeden, zette een zestal jongens aan het werk en vroeg een kleine subsidie om te kunnen volhouden; men kwam inspecteeren, vond den aanvang te gering en gaf nul op het rekest, de

ambachtscursus stierf aan de toring, maar van de zes leerlingen, door hem opgeleid, slaagden er vier, die thans niet alleen goed hun brood verdienen, maar ook zich een fatsoenlijke positie in de maatschappij hebben weten te verwerven.

In armoede, niet wetend hoe de eindjes aan elkaar te binden, zuinig en op de kleintjes lettend, maar altijd met nieuwe plannen van uitbreiding in het hoofd, gingen wij vooruit en daar de inrichting en hare resultaten bekend werden, begon men ons meer vertrouwen te schenken en kwamen nu en dan leerlingen uit de binnenlanden, voor wier opvoeding ouders of voogden een kleine bijdrage betaalden. Zelfs de Regeering begon te begrijpen dat de Instelling van Buitenzorg voor iets goeds was en op onze herhaalde noodkreten, volgde eindelijk in 1893 eene subsidie van f 3000 'sjaars; wij kregen voor ieder arm kind, (er waren er 100) f 2.50 in de maand.

Wij waren zeer dankbaar, gedachtig: beter een half ei dan een leege dop, maar onwillekeurig kwam ons in de gedachte, dat de Regeering van meening was, dat het Roomsche jaar zeer veel vastendagen telt.

Zoo werkten wij onder vele zorgen, telken jare het Gesticht uitbreidend en verbeterend, tot 1898, en op den dag, dat de volgens ons plan en overeenkomstig onze middelen en vooruitzichten ingerichte stichting gereed was en wij een huiselijk feest vierden, wegens de voltooiing, ontvingen wij een voorstel van de Regeering om met haar in onderhandeling te treden voor de opname van 75 R. K. militaire pupillen, jongens van 8 tot 12 jaar.

Wij namen dat voorstel aan en twee jaren later was op de plaats, waar het pas voltooide Vincentius Gesticht gestaan had, een nieuw gebouw verrezen, dat ruim 200 kinderen huisvesting kon verschaffen.

In 1900 kwamen de eerste militaire pupillen, eerst een enkele, toen een paar, later een half dozijn, maar langzaam aan werd onze inrichting meer bekend en sinds vier jaren, zijn de 75, voor militaire pupillen gereserveerde plaatsen, altijd bezet geweest. Wanneer de Regeering het aantal militaire pupillen voor ons gesticht op honderd had gesteld, zouden wij die ook gehad hebben, daar wij telkens kinderen moeten afwijzen, waaruit blijkt hoe onjuist de bewering is: dat ouders niet gediend zijn van weeshuizen, om er hunne kinderen als militair pupil te plaatsen.

Het is te betreuren, dat de militaire pupillen reeds op hun 12de jaar de gestichten moeten verlaten om naar Gombong over te gaan en juist in den leeftijd, dat de karaktervorming begint, aan onze leiding worden onttrokken. De Regeering heeft dit ingezien, want reeds van af 1902 is een voorstel in overweging, om de jongens tot hun 16de jaar in de gestichten te laten.

In het stanboek van het Vincentius Gesticht zijn we gekomen tot No. 660

Voor de groote vacantie waren er 186 jongens in de inrichting.

75 militaire pupillen

11 kostleerlingen

100 weezen of halve weezen.

Van de ruim 450 jongens, die bij ons sinds de oprichting werden opgevoed, zijn er velen die in Gouvernementsdienst of bij particulieren werkend, door de positie, die zij bekleeden, een eer zijn voor onze inrichting en voor ons en onze weldoeners een bewijs, dat onze moeite en hulp niet te vergeefs zijn geweest.

Jongens, die tot hun zestiende jaar onder onze leiding bleven, kwamen meestal in de maatschappij goed te recht, terwijl anderen die vóór dien leeftijd de inrichting verlieten en in de Indische kampongomgeving terugkeerden, dikwijls lichamelijk en zedelijk te gronde gingen. Het indische kind, dat eerder leert bevelen dan gehoorzamen, dat er aan gewoon is van maleische moeders of baboes in alles zijn zin te krijgen, moet een school van tucht doorloopen en begrijpen, dat er een wil is boven den zijnen; het moet leeren gehoorzamen, aan orde gewoon raken en inzien, dat men alleen door deugd en werken en aanhoudend werken vooruit kan komen. Ora et labora: Bid en werk is onze leus, die wij hebben getracht onze jongens in te prenten en daarom zijn velen flinke mannen geworden en hebben wij de overtuiging gekregen, dat men wel van Sinjo's iets maken kan.

Ik beveel het Vincentius Gesticht van Buitenzorg in de belangstelling van mijne medeburgers en afscheid nemend, van eene inrichting, die, dank de sympathie en den steun van velen, zich ontwikkeld heeft tot een instelling van algemeen belang, vraag ik voor het laatst aan onze weldoeners en vrienden en aan alle belangstellenden eene bijdrage voor hare instandhouding, opdat de taak van mijn opvolger, te zorgen voor de opvoeding van bijna 200 arme jongens, niet al te moeielijk worde.

De Directeur van het Vincentius Gesticht,

M. J. D. CLAESSENS.

Archiefmap 2 - extra materiaal

Bron: Tekstfragment "Jeugdherinneringen" door Kees de B. in: *Vriendengroet. Maandblad voor oud internen*, jaargang 4, aflevering 4 (1938, tijdschrift voor oud-bewoners van het Vincentius Gesticht). Collectie: Katholiek Documentatie Centrum.

JEUGDHERINNERINGEN.

door KEES v. B.

Hoewel ik reeds geruimen tijd met plan-
nen rondliep ons blaadje aan copie te hel-
pen, ben ik steeds bezweken voor de vrees,
dat mijn stuk flauw, minder belangrijk dan
wel niet in de smaak zou vallen. Nu ons
echter van alle kanten om copie gesoebat
wordt en ik ook den indruk heb, dat ons
blaadje op een min of meer gedwongen
manier gevuld wordt zoals dat in een van
de laatste uitgaven genoemd wordt wil ik
in dit blaadje mijn belevenissen vertellen,
die waard zijn verteld te worden en die de
lachlust en de herinneringsgeest kunnen op-
wekken.

Welnu dan: Ik kwam in het St. Vinc.
Gesticht op mijn 6de jaar op een regen-
achtigen Maandagmorgen dd 19 Januari '25
Ik zal bij dezen dag een poosje blijven stil-
staan omdat er in elk kinderleven nou een-
maal dingen gebeuren, hoe onbelangrijk ze
ook lijken, die, ook als hij volwassen is
geworden, soms onvervaagd in zijn gedach-
ten kunnen bijblijven.

Een van die dingen is mijn entree in het
St. Vinc. Gesticht. Ook zal ik moeilijk kun-
nen vergeten den avond tevoren, toen mijn
vader mij hielp inpakken, allerlei raadgevin-
gen gaf en ik me een gewichtig persoon
voelde, om dat ze zich zoveel om me be-
kommerden. Dien avond sliep ik in steeds
met de gedachte aan hoe het daar zou zijn.
Dan herinner ik me nog, dat toen we den
volgenden dag in Buitenzorg afstapten, de
natte Bantammerweg opliepen - in dezen tijd
van het jaar regent het nog altijd hier in
Buitenzorg - ik mijn ogen uitkeek zoals een
boerenjongen doet, die voor het eerst in
een grote stad komt. Want wij woonden
toen in Paroengkeceda in welks enige wil-
de school ik de enigste Indische jongen was,
en omdat ik geen speelmakkers had, de
enigste zoon en daarbij nog (tenminste
volgens mijn vader) stout was, op aanraden
van den heer Wessels, werd ik in het Ge-
sticht „gedouwd”. Eerst hield ik het hotel
„Le Chemin du Ferre” thans commissariaat
van politie) voor mijn a. s. thuis, maar wij
liepen door, en toen merkte ik dat mijn
vader tranen in de ogen had (tranen, die
ons ieder opwellen wanneer we bewust zijn
spoedig van een ons dierbare persoon af-
scheid te moeten nemen) telkens wanneer
ik naar hem opkeek om te vragen: „Pa,
waar is nou dat Gesticht?”

„O, niet ver meer” zei hij dan steeds ge-
maakt vroolijk, „Zie je dat grote huis daar
met daarboven die vele ramen? Daar moeten

we zijn, daar zul je veel kameradjes vinden
met wie je kan spelen, knikkeren en ravot-
ten. Daar moet je ook naar school en dan
moet je me beloven je best te doen. En zie
je dat eene huis daar, met die trappen en
die hoge toren? (De voormalige ronde to-
ren) Daar woont Onze Lieve Heer. Daar
moet je samen met de andere jongens le-
ren bidden”. Zo pratende waren we het
Gesticht genaderd en mijn-vader belde aan.

Een pendita (een pastoor: Pastoor Ster-
neberg) stond mijn vader te woord Hij was
erg vriendelijk, leidde ons 't Gesticht door
en ik kreeg al dadelijk een vriend in de
persoon van Boy Bremer, die dien morgen
uit de ziekenzaal ontslagen was. Op een
tactvolle wijze (Boy en ik kregen knikkers,
ik geloof ieder zes, om ons zoet te houden)
wist Pastoor Sterneberg mijn vader van
mij weg te nemen, zonder dat ik het wist
en toen ik het knikkeren moe was en angs-
tig aan den naderenden pastoor naar mijn
vader vroeg, troostte hij me zoals hij dat
zo goed kon.

Om half twaalf kwamen de jongens van
1ste, 2de, en 3de klas van de lagere school
(van Pledang, thans Ardjoena school) thuis
en na het verkleeden renden ze de speel-
plaats (onder de pendopo) op onder alge-
meen groep van „Nieuweling! Nieuweling!”

Zo werd dan elk nieuwkomer aangekon-
digd. Al gauw vormde zich een groepje
jongens om me heen en enkelen informeer-
den nieuwsgierig „Jou naam hoe? Waar
woon je huis?” of „Ij komt van waar?”
en dergelijke van die belangstellende vragen,
die elk Gestichtsjongen moet hebben meege-
maakt. Ik sprak toen nog geen Hollands
en werd dan ook om mijn geringe ken-
nis van de Nederlandse taal, die zich alleen
bepaalde tot enkele zelfst. naamwoorden en
werkwoorden, hartelijk uitgelachen door
jongens, die zelf allertreurigst Hollands
spraken.

Als men bedenkt, dat kinderen, ook van
volbloed Hollanders, die verstoten van
omgang met kinderen van hun eigen stand
en dus aangewezen zijn met het Inheemse
volk om te gaan, slecht of heelemaal geen
Hollands kunnen spreken, zo is het te ver-
geven, dat ik en de meeste mijner tijdgeno-
ten slecht Hollands spraken.

Ik meende onder mijn uitlachers het glun-
dere gezicht van sie „Tiek Embong” te
kunnen herinneren. Hij - een beminning
van Pastoor Sterneberg - sie Kodok en sie
Timor (oprichter van ons blaadje) genieten

in ons Gesticht die mate van bekendheid en populariteit, dat ik het onnoodig vind hun naam, die ze bij hun geboorte hebben gekregen, te vermelden.

„Sie Kodok” kreeg die bijnaam, doordat hij in het water kan plotsen en zwemmen op een manier die ons werkelijk aan een kikker doet denken. Om verwarring te voorkomen werd zijn jongere broer natuurlijk „de kleine Kodok” genoemd. Later kwam er nóg een jongere broer bij die naar „de kleinste Kodok” moe(s)t luisteren.

„Sie Timor” werd zo genoemd doordat hij meen ik van het eiland Timor kwam. Het horen van die naam deed ons toen denken aan iets onbeschaafds en wilds, ik heb me zelfs laten vertellen, dat hij altijd in de keel van zijn tegenstander beet wan-

neer hij vocht. Onder P.S. wil ik hierbij de lezers uitdrukkelijk verzoeken, dat ze de plaagnamen die ik hier bezig als zodanig moeten lezen en dus geenszins bedoeld zijn als een belediging. Het zich herinneren van die namen doet menig „Gestichtsjongen” nou eenmaal schaterlachen. Hieromtrent schuif ik dus bij voorbaat alle critiek van mij af.

Met opzet ben ik even blijven stilstaan aan mijn eerste dag in 't St. Vinc. Gesticht in de hoop, dat de Vriendenbanders in deze kleine greep naar het verleden iets mochten terug vinden, dat ook hun doet terugdenken aan de eerste dag in ons dierbare tehuis.

(wordt vervolgd).

Archiefmap 2 - extra materiaal

Bron: Interview met Broeder Hilarius: fragment over pupillen (KMM 206). 6 a. Transcriptie.

Collectie: Katholiek Documentatie Centrum.

Interview Broeder Hilarius, FRAGMENT PUPILLEN

KMM nummer: 206

Datum: 6 april 1979

Duur: 140 minuten

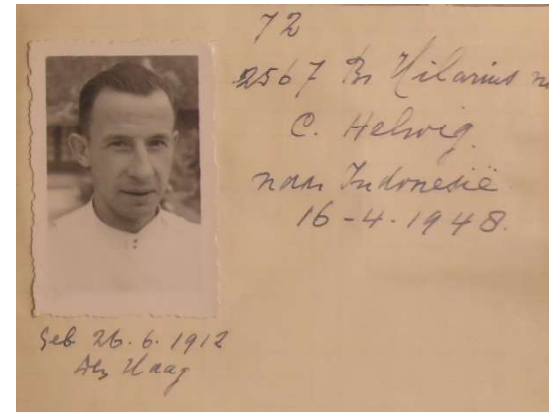
Interviewer: [Broeder Frans van den Berg](#)

Naam geïnterviewde: C.W. Helwig (broeder Hilarius)

Werkgebied + jaar: Indonesië (Java) 1948-1950; (Sumatra) 1950-1975

Geboortjaar/plaats: 26 juni 1912, Den Haag

Orde/Congregatie: Broeders van Dongen

[...]

Naar de missie

Broeder Hilarius: In 1948 ben ik vertrokken he. Maar ja, de dag voor mijn aankomst he..Ik zou eerst naar Banka* gaan he het oudenmannenhuis en polikliniek om daar het werk te doen. Maar dat ging niet door omdat ze zaten in Bogor. Daar zaten ze een beetje vast he.

[*[Banka is een eiland voor de kust van Java]]

Interviewer F: [Bogor is buitenzorg he?](#)

Broeder Hilarius: Ja, ten zuiden, zes kilometer ten zuiden van Jakarta.

Interviewer F: [jaja](#)

Broeder Hilarius: Ze zaten daar een beetje vast he. Ze hadden te weinig broeders he. Ze hadden een internaat van 200 jongens. He

Interviewer F: [zo zo](#)

[LET OP: Geluidskwaliteit minder, zacht.]

Broeder Hilarius: Dus ik moest eerst naar Bogor toe he.

Interviewer F: [Jaja nou. Jaja.](#)

Broeder Hilarius: Daar moest ik de kleinste jongens verzorgen. En tegelijk voor de zieken zorgen he die er waren

Interviewer F: [U was dus euh toen perfect van de afdeling ?](#)

Broeder Hilarius: jaja, nou. Jaja ja. Ik was de leiding van de jongensafdeling. Er waren zo'n 40 jongentjes van 6 tot 10 jaar.

Interviewer F: [Vond u het leuk werk?](#)

Broeder Hilarius: Uiteraard. Hehehe [lacht]Ik werd er zomaar boven op gedrukt. Ja ik vond het toch wel leuk werk hoor. Ja en tegelijk moest ik ook voor de zieken zorgen he

Interviewer F: Ja, ja, Waren dat echte wezen die daar waren?

Broeder Hilarius: NA, niet allemaal. Er waren wel wezen bij he. Maar ja, er waren ook jongens bij van gescheiden gezinnen.

Interviewer F: Jaja

Broeder Hilarius: En voor ouders die op die plantages zaten erg ver weg. En het was in, nou ja het was ook wel oorlogstijd hoor. In 1948-49, die politionele acties waren bezig he.

Interviewer F: Jajajaja

Broeder Hilarius: En ik kwam daar terecht in een half verwoest huis. Dat was uitgewoond door militairen enzo.

Interviewer F: Jaja

Broeder Hilarius: Dus het was niet zo makkelijk daar.

Interviewer F: Nee, dat begrijp ik.

Broeder Hilarius: Alle moeite, nou ja, om de zaak daar te repareren, en euh, om aan voedsel te komen. Dat was ook niet zo gemakkelijk voor de jongens.

Interviewer F: Waren jullie naast internaten, daar ook eigen scholen begonnen?

Broeder Hilarius: Ja, eigen scholen.

Interviewer F: en die werden ook door de broeders

Broeder Hilarius: die werden ook door de broeders bediend he. Onderwijzers en opvoeders. Toen waren we daar met vijf broeders. Twee van de jongens. Plus de onderwijzers dan he.

Interviewer F: jaja [onverstaanbaar gemurmel]

Broeder Hilarius: Daar ben ik twee jaar geweest.

Interviewer F: 2 jaar toch nog

Broeder Hilarius: Toen hadden ze me nodig op Banka. Uiteindelijk het huis waar ik eerst naar toe zou gaan he.

Interviewer F: ja

Broeder Hilarius: Het oudemannenhuis.

[van hier weer geluid harder]

Interviewer F: Ik wou nog eventjes terug naar Java. Die kinderen die daar in het weeshuis van de broeders verzorgd werden. Je hebt al gezegd dat er kinderen vanaf een jaar of 6 bij waren. U had de kleinste groep, ik denk dat de begin leeftijd was.

Broeder Hilarius: ja kleiner waren er niet he

Interviewer F: u hebt al gezegd dat dat niet allemaal echte wezen waren. Ook half wezen of kinderen van ouders die in de plantages zaten ver weg. En nou de, het ras. Welk ras was dat?

Broeder Hilarius: Nou de meeste waren indo's he. Dus gemengd ras, he... Waren bij, die hadden een Hollandse vader die was getrouwd met een Javaanse moeder.

Interviewer F: Jaja

Broeder Hilarius: Die woonden daar toen nog veel he, indo's. Enkele echte Indonesiërs, Javanen.

Interviewer F: Chinezen ook?

Broeder Hilarius: Chinezen ook veel.